

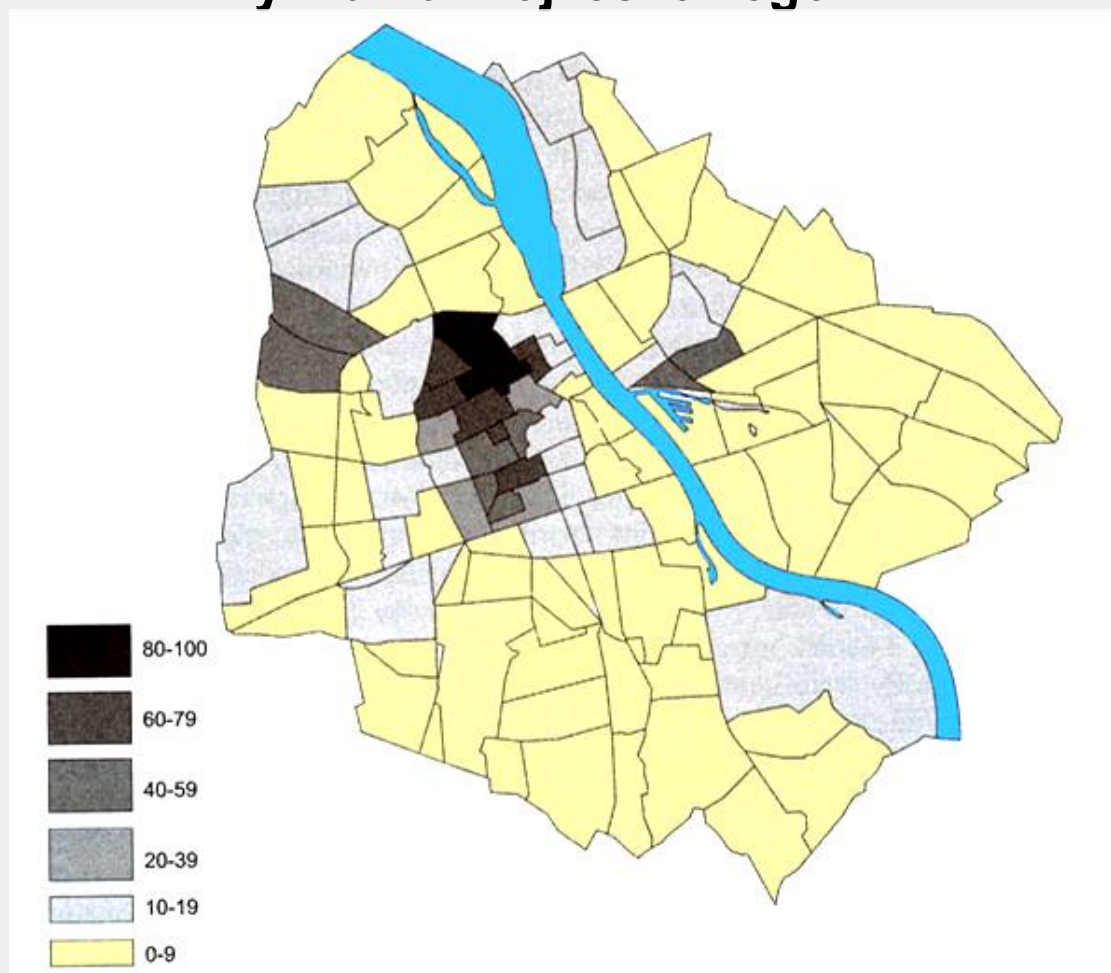
Muzeum Getta
Warszawskiego

Warszawskie getto 1940 - 1943

Dr Wiesława Młynarczyk

Rejony zamieszkania warszawiaków wyznania mojżeszowego

W 1938 r. Warszawę zamieszkiwało 368 394 Żydów.
Stanowili 29,1 % mieszkańców miasta.

1 października 1939 roku oddziały niemieckie wkraczają do Warszawy

Etapy niemieckiej polityki wobec Żydów

1. Etap przygotowawczy

Identyfikacja

Oznaczenie

2. Eksterminacja pośrednia

Izolacja

Prześladowania

Eksploatacja ekonomiczna

3. Eksterminacja bezpośrednia

7 października 1939 r. - Niemcy ustanowili w Warszawie Judenrat

Organ administracyjny, nawiązujący do struktury władz samorządowych w gminach żydowskich, całkowicie zależny od władz niemieckich, mający sprawiać wrażenie, że Żydzi będą rządzeni przez Żydów.

W praktyce władza Judenratu była ograniczona do wykonywania zarządzeń okupantów.

Na prezesów Judenratu Niemcy powoływali zwykle przedwojennych działaczy społecznych, którzy dobierali pozostałych członków rad, zatwierdzanych przez okupanta.

Do zadań Judenratu należało zapewnienie sprawnego funkcjonowania społeczności getta.

Adam Czerniaków

Prezes warszawskiego Judenratu

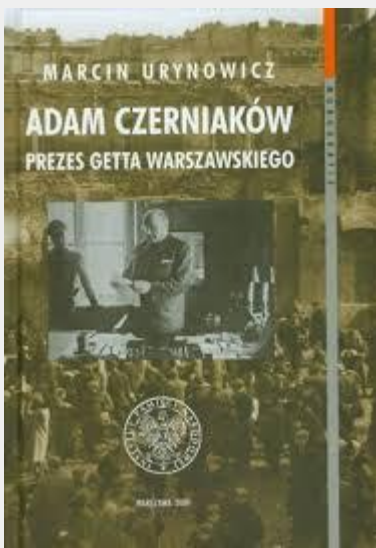

Inżynier, działacz gospodarczy, senator, był więziony przez władze carskie za działalność niepodległościową. Uważał się za Żyda-Polaka,

Starał się zapewnić jak najlepsze warunki egzystencji mieszkańcom getta, wspierał działania opiekuńcze i kulturalne noszące często znamiona oporu cywilnego.

Do końca przeciwstawiał się dążeniom do zbrojnego wystąpienia.

Odmówił podpisania obwieszczenia o przymusowym wysiedleniu Żydów i w dzień po rozpoczęciu deportacji do ośrodka zagłady w Treblince, 23 lipca 1942 r. popełnił samobójstwo

Prowadził **dziennik**, który został opublikowany w 1983 i do dziś stanowi bezcenny dokument czasu getta.

NIEMIECKIE RESTRYKCJE WOBEC ŻYDÓW W WARSZAWIE

- zablokowano konta bankowe i oszczędności Żydów - X 1939 r.
- wprowadzono zakaz uboju rytualnego zwierząt - X 1939 r.
- nakazano noszenie na prawym ramieniu białej opaski z niebieską gwiazdą Dawida - 1 XII 1939 r. (Żydzi powyżej 12 roku życia)
- sklepy i przedsiębiorstwa żydowskie miały być oznakowane.
- zakazano zmiany miejsca zamieszkania Żydom bez specjalnego zezwolenia - 1 I 1940 r.
- zakazano leczenia Żydów w szpitalach.
- zamknięto bóżnice i zakazano zbiorowych modlitw w mieszkaniach prywatnych - styczeń 1940 r.
- zabroniono Żydom w GG jazdy koleją - luty 1940 r.
- w kawiarniach i restauracjach pojawiły się wywieszki o zakazie wstępu dla Żydów – marzec 1940r.
- wprowadzono tramwaje tylko dla Żydów – IX 1940 r.

ŻYDOWSKA SŁUŻBA PORZĄDKOWA

Liczyła w pewnym okresie nawet 2000 funkcjonariuszy.

W miarę upływu czasu funkcjonariusze SP ulegali demoralizacji, korupcji, zajmowali się szantażem i używali przemocy wobec mieszkańców.

W związku z wykorzystaniem SP podczas akcji deportacyjnych, byli znienawidzeni przez społeczność żydowska i traktowani jak zdrajcy.

W ostateczności niemal wszyscy zostali przez Niemców wymordowani. Nielicznym udało się wydostać z getta i ukryć wśród Polaków, po tzw. stronie aryjskiej.

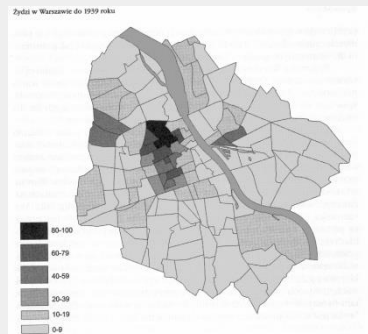
Dodatkowy przydział
kartkowy
2,5 kg chleba

W listopadzie 1939 r.
Niemcy zaczęli wyodrębniać
i izolować warszawskich Żydów
pod pozorem tworzenia strefy zagrożonej tyfusem

15 listopada 1940 roku ostatecznie zamknięta została żydowska dzielnica mieszkaniowa - getto

PRZESIEDLENIA

W okresie istnienia getta, na jego obszarze w latach 1940 – 1942, zmuszono do zamieszkania blisko pół miliona ludzi, z tego większość została do niego zapędzona z innych dzielnic Warszawy, z innych miejscowości, z innych krajów.

Opuszczanie terenu getta bez specjalnych przepustek było zakazane.
Wejść do getta strzegła żandarmeria niemiecka,
policja polska i policja żydowska

GŁÓD

Adam Czerniaków, Przewodniczący Rady Żydowskiej, na kartach swego dziennika w taki sposób charakteryzował w 1941 roku sytuację ludności getta

„...Przydziały chleba dla ludności żydowskiej na terenie warszawskiego getta – po 2 kg chleba na głowę miesięcznie. Opowieść o świetnym położeniu Żydów są dziełem niemieckiej propagandy i odnoszą się w istocie do nielicznej grupy Żydów zamożnych. Ogół żydowskiej biedoty głoduje, w getcie umiera z górą tysiąc ludzi tygodniowo”.

SZMUGIEL

Żywność stała się towarem najbardziej poszukiwanym i w związku z tym na ogromną skalę rozwinął się szmugiel, przemyt.

Skala przemytu była niewyobrażalna. Według Adama Czerniakowa, **legalnie**, miesięcznie wprowadzano do getta produktów za

1 800 000 zł [jeden milion osiemset tysięcy]

natomiast wartość **nielegalnie** sprowadzanej żywności wynosiła

70 – 80 000 000 [osiemdziesiąt milionów.]

Bez szmuglerów, mieszkańcy getta wymarliby z głodu
w ciągu kilku miesięcy.

SZMUGIEL

Przybierał różne formy:

Szmuglowały dzieci, szmuglowali „cwaniacy”, szmuglowali „przedsiębiorcy”, szmuglowali policjanci żydowscy, policjanci polscy, żandarmi niemieccy

Przez dziury

Przez bramy

Przez mury

TYFUS

Niedożywienie, brak wody, urządzeń sanitarnych osłabiał odporność na choroby.

Ogromna gęstość zaludnienia, stworzyła warunki, w których powstanie i szerzenie się chorób zakaźnych było nieuniknione.

szef urzędu gubernatora dystryktu Hummel:

Stwierdził to wyraźnie 16 grudnia 1941r.,

Niebezpieczeństwo tyfusu plamistego zwiększyło się, gdyż zmalała odporność ludności, szczególnie Żydów. Wyżywienie mieszkańców getta nie jest wystarczające. Dochodzi do tego brak mydła i wspólne zamieszkiwanie na małych powierzchniach. Meldowany stan tyfusu plamistego wynosi dziś 2 405 przypadków. Stan faktyczny jest jednak znacznie wyższy...

<http://www.dws-xip.pl/reich/zaglada/getto6.html>

W okresie od stycznia do kwietnia 1941 r. liczba zachorowań na tyfus wahała się w granicach **100 – 110 tys.** przy przeciętnym wskaźniku śmiertelności **20%**

DZIECI GETTA

100 000 dzieci do lat 14 żyjących w getcie,
z których 75% wymaga pomocy

to informacja przekazana w styczniu 1942 r. przez Adolfa Bermiana, kierownika Centosu –

Centralnego Towarzystwa Opieki nad Sierotami i Dziećmi Opuszczonymi

OPIEKA SPOŁECZNA

Rozbudowana działalność Żydowskiej Samopomocy Społecznej

W październiku 1941 r. Centos prowadził około 100 placówek obejmując opieką blisko 40 000 dzieci.

W tzw. „kącikach dziecięcych” zakładanych przez Komitety Domowe opiekę znajdowało blisko 20 000 dzieci.

W dożywianiu dzieci istotną rolę odgrywały kuchnie ludowe. W październiku 1941 r. było ich w getcie 27 i dożywiały około 30 000 dzieci.

Towarzystwo Ochrony Zdrowia organizowało dożywianie, kolonie dziecięce, poradnictwo pedagogiczne.

wartość energetyczna
dziennego posiłku w
kuchniach dla dzieci
wynosiła około 200
kalorii

ŻYCIE KULTURALNE

Po okresie pierwszych restrykcji wobec ludności żydowskiej, Niemcy, wiosną 1941 r., pozwolili na otwarcie niektórych instytucji kultury i szkół.

Stwarzało to wrażenie, że istnienie getta ma służyć samym Żydom i - o ile będą posłuszni - to będą mieli zapewnione ustabilizowane jego funkcjonowanie.

Obok zalegalizowanego życia kulturalnego, toczyło się nieoficjalne, opierające się na inicjatywach społecznych i działaniach konspiracyjnych.

Mary Berg w swoim dzienniku [119] zapisała:

Jedyną bronią w getcie jest humor. Codziennie w „Cafe Sztuka” na Lesznie można usłyszeć satyry i piosenki na policję, służbę sanitarną, riksze, a nawet na gestapo.”

ARCHIWUM GETTA

Emanuel Ringelblum – historyk, badacz dziejów polskich Żydów.

W czasie wojny organizator pomocy społecznej, prowadził działalność konspiracyjną, której największym osiągnięciem było gromadzenie i ukrycie materiałów dokumentujących funkcjonowanie getta i warunków, w jakich żyli jego mieszkańcy.

zespół „Oneg Szabat” (Radość Soboty)

W 1942 r. zgromadzone materiały zostały ukryte w piwnicach domu na ul. Nowolipki 68.

ARCHIWUM GETTA

Po wojnie w 1946 r. i 1950 r. dokumenty zostały odnalezione i przeniesione do Żydowskiego Instytutu Historycznego.

W 2000 r. zostały wpisane na światową listę zabytków piśmiennictwa UNESCO "Pamięć Świata".

NIEMIECKIE PLANY EKSTERMINACJI

W końcu 1941 r. Niemcy przystąpili do „ostatecznego rozwiązania” kwestii żydowskiej.

W styczniu 1942 na konferencji w Wannsee pod Berlinem opracowano plan wymordowania 11 mln Żydów europejskich.

Na obszarze Generalnego Gubernatorstwa eksterminacja Żydów zaczęła się wiosną 1942 r. i zyskała kryptonim „Reinhardt”. Ośrodki zagłady w Bełżcu, Sobiborze i Treblince zaczęły przyjmować transporty z gett.

Land	Zahl
A. Albanien	151.000
Danemark	43.700
Dogebiet	430.000
Generalgouvernement	2.284.000
Polen	400.000
Protektorat Böhmen und Mähren	74.200
Schweden	3.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.000
Frankreich / besetztes Gebiet	165.000
Polen / besetztes Gebiet	700.000
Polen / besetztes Gebiet	49.400
Polen / besetztes Gebiet	160.000
Norwegen	1.300
B. Bulgarien	48.000
England	530.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einchl. Sardinien	50.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einchl. Bessarabien	542.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	4.000
Türkei (europ. Teil)	35.500
Ungarn	162.000
UdSSR	5.000.000
Ukraine	2.914.684
Weissrussland einchl. Litauen	446.484
Zusammen:	über 11.000.000

WIELKA AKCJA DEPORTACYJNA

22 lipca 1942 r. – Niemcy zarządzili zbiórkę na tzw. Umschlagplatzu chętnych do wyjazdu do pracy na Wschodzie. Obiecali każdemu 3 kg chleba i marmeladę.

Pierwszy transport liczył 6250 osób

następne 7200, 7400, 7350, 6400, 6320, 5020, 5480, 6430, 6756,

5 sierpnia 1942 r. – w transportach wywożeni są tzw. „nieużyteczni”, np. dzieci z sierocińców. Na Umschlagplatz zapędzono dzieci z domu dziecka prowadzonego przez Janusza Korczaka.

Zaczęły się łapanki, blokady i starania o „numerki życia”

1 września 1942 r. – jako ostatnich wywieziono „zredukowanych” policjantów żydowskich - 2196 osób,.

WIELKA AKCJA DEPORTACYJNA

PO WIELKIEJ AKCJI

lipiec

1942 r.

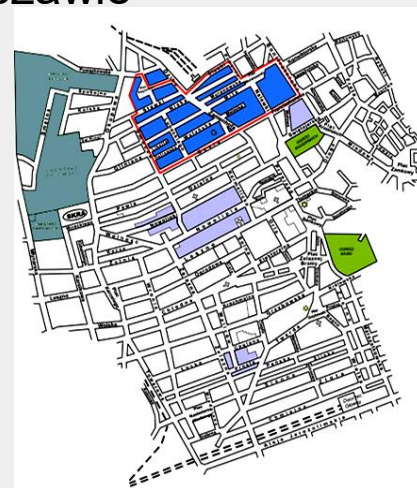
październik

Na zmniejszonym obszarze getta pozostało
oficjalnie 35 533 Żydów

Około 30 000 żyło w kryjówkach w getcie

Około 20 000 ukrywało się w Warszawie

Ci, którzy, według Niemców, mieli prawo żyć pracowali w tzw. szopach

PO WIELKIEJ AKCJI

szopy – warsztaty, obszar wytwórczy obejmujący kilka, kilkanaście budynków, w których pracowali i mieszkali zatrudnieni Żydzi.

Określenie na niemieckie przedsiębiorstwo, wykorzystujące darmową lub nisko opłacaną pracę Żydów. Zatrudniały niekiedy po kilka tysięcy pracowników. Większość produkowała na potrzeby niemieckiej armii.

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

Niemcy dysponowali 2000 żołnierzy, wartowników i policjantów, odpowiednim zapleczem, bronią maszynową, działami i wozami pancernymi. Operację prowadził Ferdinand **von Sammern-Frankennegg**

Żydowska Organizacja Bojowa zorganizowana była w 22 grupy bojowe po kilkunastu ludzi uzbrojonych w broń krótką, kilkadziesiąt karabinów i pistoletów maszynowych, granaty, butelki zapalające, ładunki wybuchowe. Na czele **Mordechaj Anielewicz**.

Żydowski Związek Wojskowy liczył około 300 konspiratorów dobrze zaopatrzonych w broń, jak na ówczesne warunki.

Na czele **Paweł Frenkel**.

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

19 kwietnia 1943 r. oddziały niemieckie wkroczyły do getta.

Nieoczekiwanie zaatakowane, poniosły straty i po krótkim czasie wycofały się.

Dowództwo przejął **Jurgen Stroop**.

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

Barbara Engelking,
Jacek Leociak
Getto warszawskie
Przewodnik po nieistniejącym
mieście

- bunkry powstańcze
 - kryjówki gruzowców
 - miejsca największych walk
 - sztab ŻOB
 - sztab ŻZW
 - flagi
 - ➔ polskie akcje zbrojne pomocy powstańcom getta
 - podziemne tunele
- opracowanie kartograficzne
Paweł E. Wespiański

Większość materiałów
wykorzystanych do opracowania podkładu
pochodzi ze zbiorów
Archiwum Państwowego m.st. Warszawy

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

Fotografie z raportu Jurgena Stroopa

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

Niemiecka, symboliczna data zakończenia akcji likwidacyjnej to 16 maja 1943 r.

Jurgen Stroop własnoręcznie odpala ładunki wybuchowe podłożone pod Wielką Synagogę i melduje zwierzchnikom, że „była żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie przestała istnieć”

POWSTANIE W WARSZAWSKIM GETCIE

Bilans

Straty niemieckie wg. raportu Stroopa to 15 zabitych i 78 rannych.
Według niektórych relacji wynosiły nawet kilkuset zabitych

Żydowskie ofiary niemieckiej likwidacyjnej wg. raportu Stroopa —
56 065
(zabici w walkach i wywiezieni do obozów pracy)

Udało się ustalić nazwiska blisko 300
poległych bojowników ŻOB

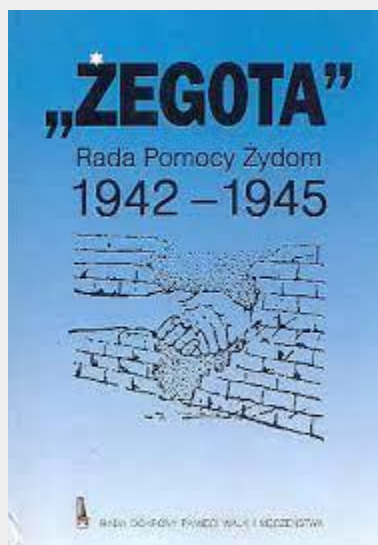
Faktyczne liczby zabitych, rannych, wywiezionych do obozów pracy są
nie do ustalenia.

ŚWIADKOWIE

POMOC ŻYDOM

Żegota - kryptonim Rady Pomocy Żydom, polskiej organizacji konspiracyjnej powstałej 4 grudnia 1942 r. działającej w latach 1942-1945, jako organ polskiego rządu na uchodźctwie, której zadaniem było organizowanie pomocy dla Żydów w gettach oraz poza nimi.

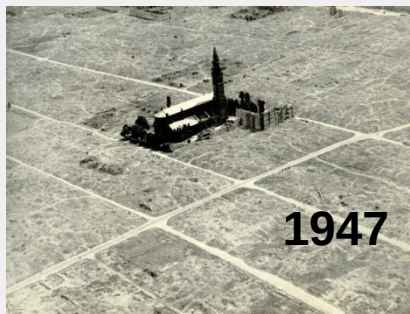
EPILOG 1

1942

1944

1947

EPILOG 2

Rok 1948

Rok 2013

BIBLIOGRAFIA

- Adama Czerniakowa dziennik getta warszawskiego 6 IX 1939 – 23 VII 1942*, red. M. Fuks, Warszawa 1983.
- Archiwum Ringelbluma, t.5, Getto warszawskie. Życie codzienne*, oprac. K. Person, Warszawa 2011.
- Engelking Barbara; Leociak Jacek, *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*, Warszawa 2001.
- Grupińska Anka, *Ciągle po kole. Rozmowy z żołnierzami getta warszawskiego*, Warszawa 2000
- Leociak Jacek, *Spojrzenia na warszawskie getto*, Warszawa 2011.
- Lubetkin Cywia, *Zagłada i powstanie*, Warszawa 1999.
- Makower Henryk, *Pamiętnik z getta warszawskiego październik 1940 - styczeń 1943*, Wrocław 1987
- Męczeństwo i zagłada Żydów w zapisach literatury polskiej*, oprac. I. Maciejewska, Warszawa 1988,
- Ringelblum Emanuel, *Kronika getta warszawskiego, wrzesień 1939–styczeń 1943*, Warszawa 1983.
- Sakowska Ruta, *Ludzie z dzielnicy zamkniętej*, Warszawa 1993
- Stroop Jurgen, *Żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie już nie istnieje*, oprac. A. Żbikowski, Warszawa 2009.
- Szarota Tomasz, *Karuzela na placu Krasińskich, studia i szkice z lat wojny i okupacji*, Warszawa 2007
- Szuchta Robert, Trojański Piotr, *Zrozumieć Holokaust*, Warszawa 2012
- Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów na okupowanych ziemiach polskich*, oprac. A. Skibińska, R. Szuchta, W. Młynarczyk, Warszawa 2010
- <http://warszawa.getto.pl/index.php>